

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Теребух М.І., к.е.н., доцент
кафедра економіки України
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Головною ідеєю забезпечення сталого соціально-економічного розвитку у теперішній час є ефективне управління потоками ресурсів, і насамперед, ресурсів природних. За оцінками Інституту економічного прогнозування НАН України природо-ресурсний потенціал України на душу населення в 1,5-2 рази перевищує ресурсний потенціал США, у 4

рази Німеччини, у 12-15 разів Японії. Проте, наша країна характеризується низькою ефективністю використання наявного потенціалу, тобто має місце реальна невідповідність між величезними можливостями країни й умовами у яких живе її населення. Однією з найвагоміших складових природо-ресурсного потенціалу України є земля. Так, в загальній структурі природо-ресурсного потенціалу тільки земельні ресурси займають 40%. Масиви чорноземів України становлять 20% світових запасів, а придатні для орання землі становлять чверть від земель Європи.[2;174] Сільське господарство є тією галуззю національної економіки, яка найбільше пов'язана із природно-ресурсним потенціалом. Стратегічним завданням розвитку сільського господарства у світі є продовольча безпека держави, збереження довкілля та добробут сільських жителів. Від стану справ у сільському господарстві залежить і подолання бідності і енергетичної залежності в умовах обмеженості, перш за все, ресурсів нафти. За оцінками світового банку, зростання ВВП, обумовлене зростанням сільського господарства, щонайменше удвічі ефективніше сприяє скороченню бідності ніж зростання ВВП, отримане за рахунок інших галузей. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, яка не супроводжується природоохоронними заходами, викликає порушення природного середовища. У доповідях Організації з продовольства та сільського господарства ООН за 2011 та 2012 роки наведені свідчення про надмірну витратність індустріального аграрного виробництва. Наприклад, 7–10 калорій вичерпної енергії йде на виробництво лише однієї калорії продуктів харчування. Звертаючись до історії, можна навести вражаючий показник: за останні півтора століття витрати енергії, необхідної для отримання тонни пшениці, зросли у 100 разів! До того ж через постійне використання пестицидів і міңдобри́в знищується біологічне різноманіття в ґрунті та зменшується вміст гумусу, що призводить до щорічних втрат 10–15 мільйонів гектарів сільськогосподарських земель нашої планети, а близько 40% сільськогосподарських земель світу властива тенденція до зниження рівня родючості. [1;1] Факти засвідчують, що 60% світових екосистем зазнали деградації. Усвідомлення людством безперспективності та руйнівного характеру антропоцентричної моделі природокористування змусили прогресивну міжнародну громадськість та відомі міжнародні організації шукати вихід із ситуації, що склалася. Так було закладено новий підхід до подолання зазначених глобальних проблем, який отримав назву – концепція сталого розвитку.

Одним із напрямів втілення принципів сталого розвитку в сільському господарстві - є органічне аграрне виробництво, як

альтернативна модель землеробства, яка краще відповідає сучасним життєвим інтересам суспільства. На відміну від інших методів ведення аграрного виробництва, органічне засновано на використанні ресурсозаощадливих технологій, мінімізації механічної обробки ґрунту та синтетичних речовин, виключенні з процесу виробництва генетично модифікованих організмів. Керівним принципом для органічного сільського господарства є використання матеріалів і технологій, які покращують екологічну рівновагу в природних системах та сприяють створенню стійких і збалансованих агроєкосистем. Органічне виробництво дозволяє реалізувати концепцію збалансованого розвитку агросфери за рахунок соціально-економічної і природоресурсної збалансованості і має на меті забезпечення суспільства безпечними та якісними продуктами харчування, а також збереження та покращення стану навколишнього природного середовища.[3;39]

Існуючий потенціал органічного землеробства в Україні є одним з найбільших у світі, виходячи з високої природної родючості ґрунтів, відносно невисокого рівня забруднення полів агрохімікатами, дешеву робочу силу. Проте, порівняно з іншими країнами розвиток органічного землеробства в Україні відбувається значно повільніше. За даними Міжнародної федерації органічного руху та Дослідного інституту органічного сільського господарства площі земель під органічним виробництвом на кінець 2009 року становили 37,2 мільйона гектарів, що майже у 3,5 рази більше, ніж наприкінці минулого століття. Статистична інформація щодо органічного виробництва надходить зі 160 країн світу. На сьогодні під органічним виробництвом перебуває близько 1% світової площі сільськогосподарських земель, а у країнах Євросоюзу близько 3% сільськогосподарських угідь. Необхідно зазначити, що порівняно з 2007 роком площа сертифікованих земель світу зросла на 14,8%. Лідерами за площею земель, зайнятих під органічним виробництвом, є Австралія – 12 мільйонів гектарів, Аргентина – 4,4 і США – 1,95 мільйона гектарів. Світовий ринок органічної продукції постійно зростає. У 2004 році він оцінювався у 25 мільярдів доларів США, у 2006му – близько 30, в 2009му – 55, а в 2014му, за прогнозами експертів, очікується зростання обсягу світового ринку органічної продукції до 96,5 мільярда доларів. Найбільш розвинені ринки органічної продукції зосереджені в США, Німеччині та Франції. Серед європейських країн лідером із продажу органічної продукції є Німеччина з обсягом ринку понад 6,6 мільярда євро.[1;2]

На сьогодні в Україні нараховується близько 175 органічних господарств, з яких, близько 90% орієнтовані на зовнішній ринок

Площа сертифікованих сільськогосподарських угідь, на яких ведеться органічне виробництво, зросла у 2012 році до 368,9 тисячі гектарів, що дало змогу Україні посісти 16-те місце у світі за цим показником. Основними ринками збуту органічної продукції для України є ринки Європейського Союзу, США, Канади та Японії. У структурі товарної органічної продукції є: озима пшениця, соняшник, кукурудза, ячмінь, соя, цукрові буряки, мед та ін.

Світовий досвід засвідчує, що одним із визначальних чинників впровадження і розвитку органічного сільського господарства є наявність системної державної підтримки підприємств, які займаються виробництвом такої продукції у вигляді дотацій і субсидіювання виробництва. Рівень, напрями та конкретні форми підтримки для сільського господарства коливаються в дуже великому діапазоні і залежать від досягнутого існуючого стану органічного виробництва в країні, національного та наднаціонального законодавства, тенденціями в розвитку сільських територій.

Не зважаючи на певний досягнутий рівень, існує ряд системних проблем щодо активізації впровадження та розвитку органічного землеробства в Україні. Ці проблеми можна умовно поділити на дві групи. До першої групи можна віднести причини, які пов'язані з пострадянською аграрною політикою та реформами в сільському господарстві. Ці реформи мали непослідовний, несистемний і незавершений характер. Як наслідок, в основі реформування села лежав тільки економічний вектор без врахування багатофункційності сільського господарства і сільських територій. Стратегії розвитку сільського господарства базувались на екстенсивній моделі, яка ігнорувала соціальний та екологічний аспект сільського розвитку. Не витримує критики законодавче забезпечення аграрної сфери. Загалом, правильні і гарні декларації дуже рідко знаходили своє втілення в реальній державній політиці. Добрі концепції, як правило не ставали програмами, а перспективні законопроекти – законами. Законодавчі акти подекуди не узгоджуються між собою, є неактуальними, застарілими, чи такими, які практично не діють. Разом з тим, цілком очевидно, що несистемне законодавство є лише віддзеркаленням несистемної і непослідовної політики держави. Незмінним питанням залишається єдиним: як зробити, щоб основна функція села – виробництво сільськогосподарської продукції – дозволила ефективно вирішувати інші економічні та суспільно-соціальні проблеми. Друга група проблем – це проблеми, які безпосередньо стосуються розвитку органічного господарства, а саме: стереотип мислення щодо доцільності ведення органічного землеробства, технологічна та

екологічна культура, інституційно-правові проблеми, практично відсутня фінансова підтримка з боку держави, звужений внутрішній попит на екологічно чисту продукцію, відсутність переробного виробництва, обмеженість номенклатури органічної продукції та ін.

Для забезпечення подальшого розвитку органічного виробництва в Україні у відповідності з досягненнями європейських та інших країн, доцільно використати передовий закордонний досвід, зокрема таких країн як Польща, Чехія, а також, на рівні держави - створення дієвої стратегії розвитку українського села, в т. ч., стратегії підтримки конкурентоздатності органічного фермерства в Україні.

Література

1. Камінський В. Органічне землеробство – шлях до продовольчої безпеки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4161/>

2. Проданова Л.В. Економічне зростання й економічний розвиток: забезпечення сталості економічної системи: монографія / Л.В.Проданова. - Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2011.- 400 с.

3. Смоленюк Р.П. Розвиток сільського господарства на засадах зеленої економіки. / Р. П. Смоленюк // Сталий розвиток економіки.- 2013.-№4. -С. 37-44. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_4_9